

สหรัฐอเมริกากับการปฏิรูปประเทศญี่ปุ่นในช่วงยึดครอง (ค.ศ. 1945-1952): นโยบายและผลกระทบ

นิพัทธ์พงศ์ พุ่มมา *

บทคัดย่อ

การศึกษาสหรัฐอเมริกากับการปฏิรูปประเทศญี่ปุ่นในช่วงยึดครอง (ค.ศ. 1945-1952) : นโยบายและผลกระทบ มีความมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์บทบาทของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีอิทธิพลต่อประเทศญี่ปุ่นระยะยึดครอง คือตั้งแต่ ค.ศ. 1945-1952 ผลการศึกษาทำให้เข้าใจเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ 2 ประเด็นหลัก คือ บทบาทของสหรัฐอเมริกาในการยึดครองญี่ปุ่น และวิเทศนโยบายต่างๆ ของสหรัฐอเมริกาเพื่อยึดครองแล้วทำให้ญี่ปุ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญ 3 ด้าน คือ การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรม

คำสำคัญ

สหรัฐอเมริกา, การเปลี่ยนแปลง, ญี่ปุ่น, สงครามโลกครั้งที่ 2

United States of America and the reform in Japan during the occupation (AD 1945-1952) : policies and impacts

Abstract

Study aims to analyze the role of the United States of America in reforming Japan (AD 1945-1952): Policies and impacts. Aims to analyze the role of the United States to influence the occupation of Japan, 1945-1952. The finding shows two main aspects which are the role of the American in occupying Japan and the strategy applied to made changes in three dimensions: political, economic, and social and cultural

Keywords: United States of America, Japan, World War II

* ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ความนำ

เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ขณะนั้นโตเกียวที่ถูกระดมโจมตีได้กับลอนดอน หรือนิวยอร์ก กลายเป็นเมืองร้างในทันที ทั้งญี่ปุ่นมีเพียงซากเถาเถา ซากปรักหักพัง อิโรชิมาและนางาซากิถูกล้มด้วยปรมาณู ผู้คนหนีภัยล้ม สิ้นหวัง หวาดหวั่นที่จะเผชิญกับอนาคตที่ดูมืดมนแต่ก็โล่งใจที่สงครามได้ยุติเสียที (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 285) การพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นครั้งนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากโดยทันทีพอๆ กับการเปลี่ยนแปลงสมัยเมจิ (เอ็ดวิน โอ โรเซาเออร์, 2531: 95) ประชากรต้องกระจัดกระจายไปทั่วประเทศ ชาวญี่ปุ่นประมาณ 668,000 คนเสียชีวิตเนื่องจากการทิ้งระเบิด เศรษฐกิจไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ตามปกติ ทั้งยังไม่มีความแน่นอนใดๆ ทั้งสิ้นขณะอยู่ใต้การปกครองของต่างชาติ ในครั้งนั้นสหรัฐอเมริกาเป็นผู้มีชัยชนะเหนือญี่ปุ่น ฝ่ายสัมพันธมิตรได้มอบหมายให้นายพลแมคอาเธอร์เป็นผู้บัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตร รับผิดชอบโดยตรงในการยึดครองญี่ปุ่น มีการวางนโยบายกับญี่ปุ่นทั้งทางด้านการเมือง สังคมและวัฒนธรรม ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนญี่ปุ่น ตลอดจนการชำระให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการพัฒนามากขึ้น

จากทัศนคติดังกล่าวทำให้การยึดครองของกองทัพสหรัฐอเมริกา ถึงปี ค.ศ. 1952 มีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องวางแผนเพื่อยุติการรุกรานของทหารญี่ปุ่น ซึ่งถือเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์ของประเทศที่ชาวญี่ปุ่นต้องเผชิญกับการยึดครองโดยชาวต่างชาติ วัตถุประสงค์สำคัญอย่างแรกของอเมริกา คือ การปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น แต่ก็ไม่ได้เป็นเช่นนั้นเพียงอย่างเดียว ยังมีการปฏิรูป ระบบทางการเมือง สังคม ของญี่ปุ่นให้เปลี่ยนไปอย่างชัดเจนขึ้น และสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นก็ยังดำเนินนโยบายทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกันอยู่เช่นนี้เป็นปกติจนปัจจุบัน

ผลการศึกษา

เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่น ที่ชาวญี่ปุ่นต้องเผชิญกับการยึดครองโดยชาวต่างชาติ ในทางทฤษฎีญี่ปุ่นถูกยึดครองโดยฝ่ายสัมพันธมิตรที่ได้รับชัยชนะตั้งแต่เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1945 จนถึงปี ค.ศ. 1952 โดยอยู่ภายใต้การกำกับของคณะกรรมการตะวันออกไกล (Far Eastern Commission) 11 ประเทศ แต่ในทางปฏิบัติสหรัฐอเมริกาเป็นผู้กำหนดนโยบายและปฏิบัติการในการยึดครองญี่ปุ่นแต่เพียงผู้เดียว นายพลเอกดักลาส แมคอาเธอร์ (Douglas MacArthur) นายพลห้าดาว ซึ่งเป็นนายทหารอาชีพได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของฝ่ายพันธมิตร (Supreme Commander for the Allied Power - SCAP) นายพลแมคอาเธอร์มีอำนาจอย่างกว้างขวางในการกำกับทิศทางการยึดครองญี่ปุ่น มีชาวญี่ปุ่นคนหนึ่งเปรียบนายพลแมคอาเธอร์เหมือน “ลมที่พัด แม่น้ำที่ไหล” ซึ่งคนญี่ปุ่นไม่สามารถจะทัด

ทานได้ จึงต้องปฏิบัติตามอำนาจ และคำบางของนายพลแมคอาเธอร์ ญี่ปุ่นมิใช่เพียงแค่ใช้ ความรุนแรงและโหดร้ายต่อประเทศอื่น แต่ญี่ปุ่นเองก็ได้รับผลจากความรุนแรงและโหดร้ายใน การทำสงครามรุกราน และจากลัทธิทหารนิยมของตนเองด้วย ความหายนะจากสงครามที่ เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้าน และที่เกิดขึ้นต่อคนของตนเองเช่นนี้ทำให้ “คนญี่ปุ่นอยู่ในอารมณ์ที่ ต้องการการปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลง” (Mary L.Hanneman, 2001: 84)

แมคอาเธอร์ได้แสดงความเห็นใจในขณะที่ยุโรปกำลังหมดหวัง ทำให้คนญี่ปุ่นเห็นว่า กองทัพอเมริกาไม่ได้เข้ามาแบบผู้ชนะ แต่มาด้วยความปรารถนาดีและเต็มใจที่จะช่วยเหลือ ญี่ปุ่น ประกอบกับความยิ่งใหญ่ของสหรัฐอเมริกาที่สามารถปราบปรามญี่ปุ่นลงได้ ชาวญี่ปุ่นจึง ไม่ต่อต้านการยึดครองและผู้ที่เข้ามาปกครองตามแบบฉบับของผู้แพ้โดยทั่วไป แต่กลับเห็นว่า สหรัฐอเมริกาจะช่วยให้ญี่ปุ่นมีอนาคตที่ดีกว่าเดิม (เอ็ดวิน โอ โรเซาเออร์, 2531: 98) โดยมี ประเด็นการศึกษา 2 ประเด็น คือ บทบาทของอเมริกาในการยึดครองญี่ปุ่น และการดำเนินการ ยึดครองญี่ปุ่น อันมีรายละเอียดดังนี้

1. บทบาทของอเมริกันในการยึดครองญี่ปุ่น ก่อนสงครามยุติ สหรัฐอเมริกาได้ ตระเตรียมการต่างๆ ที่จะปฏิบัติกับญี่ปุ่นเมื่อสงครามสิ้นสุดแล้ว เช่น ฝึกทหารให้เรียน ภาษาญี่ปุ่น และเข้าใจปัญหาการบริหารญี่ปุ่น จัดทำเอกสารแนะแนวเบื้องต้นที่ดีในงานยึดครอง ระยะแรก ซึ่งมีลักษณะเข้มงวดแต่สร้างสรรค์ เพราะตระหนักว่าการแก้แค้นนั้น รังแต่ทำให้เกิด ความเกลียดชังและวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุดจึงต้องเน้นการสร้างญี่ปุ่นให้เป็นประเทศประชาธิปไตยที่ รักสันติภาพให้ได้ในที่สุด สหรัฐอเมริกาจำต้องวางแผนเพื่อยุติการรุกรานของทหารญี่ปุ่น กองทัพอเมริกันเข้ามาในญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945 พร้อมด้วยนโยบายปฏิรูปญี่ปุ่น อย่างขนานใหญ่ ภายใต้การบัญชาของนายพลแมคอาเธอร์ ในฐานะผู้แทนกลุ่มประเทศผู้ชนะ แมคอาเธอร์ได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการสูงสุดฝ่ายสัมพันธมิตร (Supreme Commander for the Allied Power: SCAP) (ไชยวัฒน์ คำชู, 2549 : 33) ซึ่งเป็นชื่อตำแหน่งและกองบัญชาการของ แมคอาเธอร์ในญี่ปุ่น

คนอเมริกันไม่เพียงแต่นักปฏิบัติและนักปฏิบัติเช่นเดียวกับกลุ่มคนชาติไทยของ ญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังเป็นนักปฏิรูปที่มีอุดมการณ์อีกด้วย เป้าหมายของเขาคือ การสร้างญี่ปุ่นให้ เป็นประชาธิปไตยและผู้รักในสันติภาพ การยึดครองอยู่ในรูปของการปกครองอาณานิคมโดย ความเมตตา (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 287) นโยบายต่างๆ จึงเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง และวัฒนธรรม พลเอกแมคอาเธอร์เป็นนักอนุรักษนิยมก็จริง แต่เขาก็เป็นนักเสรีนิยมด้วย ซึ่ง เชื่อมั่นในวิถีทางแบบอเมริกัน นั่นคือรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตย มีเสรีภาพส่วนบุคคล นับถือ กฎหมาย คณะทำงานของเขามีความเชื่อว่าสิ่งที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นกระหายสงครามคือพวกทหาร ฟาสซิสต์ ยกย่องใหญ่โตชาติ ชุนนางพวกจักรพรรดินิยม ลัทธิชินโตและระบบศักดินานิยมที่ปล่อย

ให้ทหารและนักธุรกิจเอารัดเอาเปรียบชาวนาและกรรมกร แมคอาเธอร์จึงอยู่ในฐานะที่ชาวญี่ปุ่นให้ความเคารพและประทับใจเพราะเขาอยู่ในแบบฉบับโชกุนโทกูงาวะ (Shogun Tokugawa) เนื่องจากรัฐบาลโทกูงาวะมีลักษณะการปกครองที่ค่อนข้างรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง มีการใช้ระบบราชการที่มีระเบียบแบบแผน อีกทั้งโชกุนโทกูงาวะยังคงดำรงซึ่งสถาบันจักรพรรดิไว้ แต่ไม่ได้มีอำนาจในการบริหารประเทศแต่อย่างใด หรืออาจเป็นไปได้ว่าแมคอาเธอร์ได้ศึกษารูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับญี่ปุ่น นั่นคือ รูปแบบโชกุนโทกูงาวะไว้แล้ว ดังจะเห็นได้จากระบะการปกครองของโชกุนโทกูงาวะ ก่อให้เกิดความสงบสุขในประเทศ มีความมั่นคงทั้งด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรม จนเกิดคำว่า “สันติภาพโทกูงาวะ” (Pax Tokugawa) (เพ็ญศรี กาญจนมัย : 28 และ 34-35) ซึ่งทำให้ขัดกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม การยึดครองของฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นเพียงทฤษฎีมากกว่าในทางปฏิบัติ เพราะสหรัฐอเมริกาได้ทำให้ญี่ปุ่นต้องยอมแพ้เกือบทั้งหมด ในขณะที่อังกฤษเพียงแต่ส่งทหารออสเตรเลียส่วนหนึ่งมาช่วยรบภายใต้การนำของแมคอาเธอร์ ในขณะที่จีนกำลังวุ่นวายกับสงครามกลางเมือง ส่วนสหภาพโซเวียตได้เรียกร้องให้แบ่งเขตยึดครอง เมื่อถูกปฏิเสธ จึงไม่ยอมให้กองทัพของตนอยู่ภายใต้บัญชาการของสหรัฐอเมริกา ได้มีการตั้งคณะกรรมการการเอเชียตะวันออกไกล (Far Eastern Commission) ซึ่งประกอบด้วยประเทศผู้ชนะสงครามที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ในต้นปี ค.ศ. 1946 เพื่อวางนโยบายยึดครอง ที่ประชุมสัมพันธมิตรซึ่งประกอบด้วย 4 มหาอำนาจได้ปรึกษาหารือเกี่ยวกับเรื่องนี้ ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น แต่สหรัฐอเมริกาไม่ยอมให้ชาติใดมีอิทธิพลเหนือตน ดังนั้น การยึดครองญี่ปุ่นจึงเป็นการกระทำของสหรัฐอเมริกาเกือบทั้งหมด และชาวญี่ปุ่นก็เห็นควรว่าสมควรจะเป็นเช่นนั้น (เอ็ดวิน โอไรเซาเออร์, 2531 : 98)

2. การดำเนินการยึดครองญี่ปุ่น ในระยะเวลายาวนานของการยึดครองถึง 7 ปีนั้น สามารถแบ่งระยะการยึดครองออกได้เป็น 2 ช่วง คือ

2.1 การยึดครองญี่ปุ่นในช่วงแรก (ระหว่างเดือนกันยายน ค.ศ. 1945 – ปลาย ค.ศ. 1947) ช่วงนี้เป็นช่วงของการลงโทษอาชญากรรมสงคราม และการปฏิรูปญี่ปุ่นให้มีอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งมีประเด็นสำคัญ คือ การคงให้พระจักรพรรดิเป็นประมุขของชาติลงโทษผู้เกี่ยวข้องเนื่องจากการสนับสนุนสงคราม และการยุบกิจการเกี่ยวกับการทหารทั้งหมด

2.1.1 การคงให้พระจักรพรรดิเป็นประมุขของชาติ เมื่อสงครามสิ้นสุดลง สหภาพโซเวียตและอังกฤษต่างก็เรียกร้องให้ดำเนินการกับองค์จักรพรรดิ (องค์จักรพรรดิญี่ปุ่นสมัยนั้น คือ สมเด็จพระจักรพรรดิโชวะ หรือ พระนามเดิม ฮิโรฮิโตะ ครองราชย์ระหว่าง ปี ค.ศ. 1926 – ค.ศ. 1989) ให้อยู่ในฐานะอาชญากรรมสงคราม แต่พลเอกแมคอาเธอร์ได้ต่อต้านอย่างแข็งขัน โดยส่งโทรเลขไปยังพลเอกไอเซนฮาว ซึ่งเป็นหัวหน้าเสนาธิการอยู่

ขณะนั้น ชี้แจงว่าการดำรงอยู่ซึ่งองค์จักรพรรดินั้น จะช่วยให้การดำเนินการยึดครองและปกครองญี่ปุ่นเป็นไปด้วยความราบรื่น พระองค์มิได้มีบทบาทโดยตรงในการประกาศสงครามเป็นพระราชประเพณีที่จะต้องทรงกระทำโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อเป็นการตัดสินใจอย่างแน่อนของรัฐบาลและสภาที่ปรึกษาของแผ่นดินแล้ว ถ้าองค์จักรพรรดิผู้ทรงเป็นศูนย์กลางของเอกภาพของประชาชนตลอดมาถูกลบโทษไต่สวนแล้ว ความโกลาหลและการแก่งแย่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุดของชาวญี่ปุ่นจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่อนและในเมื่อญี่ปุ่นได้ยอมวางอาวุธโดยสิ้นเชิงแล้ว ก็ไม่อาจทำให้อำนาจสัมพันธมิตรได้อีกนานหากคนญี่ปุ่นหลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้นวิธีเดียวที่จะทำให้คนญี่ปุ่นและชาวโลกอยู่ร่วมกันได้โดยสันติก็คือการปกครองอย่างอะลุ่มอล่วย ให้คนญี่ปุ่นเรียนรู้วิธีการปกครองแบบประชาธิปไตยว่ามีค่ามากกว่าคณาธิปไตย เผด็จการ หรือคอมมิวนิสต์ แทนที่จะต้องคอยใช้กำลังปราบปรามการจลาจลของคนญี่ปุ่นโดยไม่ทราบว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด พลเอกแมกอาเธอร์จึงเสนอให้ยุติการเรียกร้องให้ลงโทษองค์จักรพรรดิโดยสิ้นเชิง (David John Lu, 1974: 190-2)

นอกจากนี้ โจเซฟ ซี. กรู ซึ่งเป็นเอกอัครราชทูตอเมริกันประจำโตเกียวในระยะก่อนสงครามนั้น ได้เสนอต่อรัฐบาลอเมริกันว่า การล้มสถาบันจักรพรรดิหรือการทำการไต่สวนใดๆ จะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปและการสร้างญี่ปุ่นเพราะจะเกิดจลาจลทั้งทางสังคมและทางการเมืองแน่นอน แม้องค์จักรพรรดิเองจะทรงมีพระราชประสงค์ที่สละราชบัลลังก์เพราะทรงสำนึกในความรับผิดชอบของพระองค์เองก็ตาม

ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1946 องค์จักรพรรดิทรงมีพระบรมราชโองการให้ประชาชนเข้าใจใหม่ว่า พระองค์ทรงเป็นมนุษย์ธรรมดา มิใช่เป็นองค์สมมุติเทพตามที่เข้าใจกันมา หลังจากนั้นก็เสด็จ พระราชดำเนินปรากฏพระองค์ตามสถานที่ต่างๆ ในฉลองพระองค์ปกติเยี่ยงสามัญชนทั่วไป (Peter Duus, 1976: 242-3)

ดังจะเห็นได้จากในรัฐธรรมนูญโชวะหรือรัฐธรรมนูญสันติภาพ โดยมีสาระสำคัญ คือ มาตรา 1 กล่าวไว้ว่า “สมเด็จพระจักรพรรดิทรงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชน พระองค์ทรงมีฐานะเช่นนั้นด้วยเจตนารมณ์ของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย” (ไชยวัฒน์ คำชู, 2549 : 522) ซึ่งเป็นหลักประธานของรัฐธรรมนูญ และเพื่อการดำรงอยู่ของประเทศญี่ปุ่นมีความเป็นเอกภาพ ให้ประชาชนญี่ปุ่นยังมีสมเด็จพระจักรพรรดิเป็นพระประมุขของประเทศ เป็นศูนย์รวมใจของชาวญี่ปุ่นต่อไป อีกทั้งเพื่อเป็นประโยชน์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในญี่ปุ่นให้มีรากฐานที่เหนียวแน่นในเอเชีย

2.1.2 ลงโทษผู้เกี่ยวข้องเนื่องจากการสนับสนุนสงคราม งานยึดครองใน 2-3 เดือนแรกนั้น เป็นการกำจัดและลงโทษผู้รับผิดชอบทุกฝ่ายในการก่อสงครามของญี่ปุ่น การไต่สวนอาชญากรรมสงคราม ณ กรุงโตเกียว มีความสำคัญมากในประวัติศาสตร์

ญี่ปุ่น กินระยะเวลายาวนานถึง 2 ปีครึ่ง (ตั้งแต่วันที่ 29 เมษายน ค.ศ. 1946 จนถึงวันที่ 16 เมษายน ค.ศ. 1948) และมีเอกสารที่เป็นหลักฐานถึง 4,336 ชิ้น ในคณะกรรมการพิจารณาโทษ มีทั้งหมด 11 ประเทศ คือ ออสเตรเลีย แคนาดา จีน ฝรั่งเศส อินเดีย เนเธอร์แลนด์ นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ สหภาพโซเวียต อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ศาลโตเกียวได้ใช้วิธีตัดสินแบบแอ่งโกลแลกซงซอน ศาลนี้ใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ศาลทหารนานาชาติสำหรับตะวันออกไกล”

ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1945 รัฐบาลของนายอิซาชิคุนิ ก็ถูกแทนที่โดยรัฐบาลของนายชิเดฮาระ ผู้รู้จักกันดีว่าเป็นนักเสรีนิยม การจับกุมนักโทษสงครามยังคงดำเนินไปจนถึงฤดูหนาว บรรดาผู้นำทางทหารและพลเรือนก่อนและระหว่างสงครามถูกจับกุมคุมขังด้วยความรู้สึกผิดในกรณี เหตุการณ์เกี่ยวกับจีน แม้ว่าเขาจะแสดงความพยายามทุกประการที่จะหลีกเลี่ยงการทำสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ

หนึ่งศาลทหารนานาชาติได้ตัดสินประหารชีวิตด้วยการแขวนของผู้ญี่ปุ่นทั้ง 7 คน คือ พลตรีมุโระ อากิระ, พลเอกโทโจ อิเดกิ, พลเอกไดอิฮาระ เคนจิ, บารอนอิโรตะ โคกิ, พลเอกอิตากิ โซชิโร, พลเอกคิมูระ เอตาโร และพลเอกมัตซุชิ อิวาเนะ ส่วนอีก 18 คนนั้นต้องถูกคุมขังด้วยระยะเวลาต่างๆ กันจนถึงตลอดชีวิต (Sonia Zaide Pritchard, 1983: 1-3)

ส่วนอาชญากรรมสงครามที่ไม่สำคัญนักก็ถูกไต่สวนทั้งในญี่ปุ่น สิงคโปร์และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีนักโทษรวม 5,000 คน ที่ได้กระทำทารุณต่อเชลยสงครามและชาวพื้นเมือง ได้ตัดสินประหารชีวิตกว่า 900 คน

ต้นปี 1946 ผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้เริ่มมาตรการลงโทษข้าราชการทหาร พลเรือนทั้งหมดที่สนับสนุนนโยบายรุกรานของญี่ปุ่น การลงโทษนั้นมีขอบเขตกว้างขวางมากเพราะกำหนดว่า บุคคลใดที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ (คือมีความรับผิดชอบสูงในปี 1937 เป็นต้นมา) ทางอุตสาหกรรม คลัง พาณิช หรือเกษตร เลื่อมใสและสนับสนุนลัทธิชาตินิยมและจักรวรรดินิยม ล้วนต้องโทษ ดังนั้นทำให้มีบุคคลมีขอบข่ายการลงโทษถึง 200,000 คน อิทธิพลของการลงโทษนี้จึงมีต่อการเมืองญี่ปุ่นอย่างรุนแรงและฉับพลัน สมาชิกรัฐสภาประมาณ 48 ล้านคน ต้องออกจากตำแหน่งทางการเมือง แต่ในด้านการปฏิบัติ การลงโทษนี้มีเพียงไม่กี่ปี เพราะเมื่อสนธิสัญญาสันติภาพซานฟรานซิสโก มีผลบังคับใช้ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1952 ทั้งหมดก็กลับมีคุณสมบัติที่จะเล่นการเมืองได้อีกต่อไป (Storry, op. cit.: 250) สนธิสัญญาสันติภาพฉบับนี้เกิดขึ้นโดยสหรัฐอเมริกาที่ต้องการดำรงฐานทัพอเมริกันในญี่ปุ่นต่อไป และอเมริกายังต้องการรักษาฐานอำนาจในเอเชียไว้ ดังนั้นอเมริกาจึงทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประชุมเพื่อทำสนธิสัญญาสันติภาพ ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา และประเทศฝ่ายโลกเสรี ที่เคยทำสงครามกับญี่ปุ่นอีก 48 ประเทศ ที่เมืองซานฟรานซิสโก (San Francisco) ในวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1951 ที่ส่งผลให้ญี่ปุ่นได้รับเอกราชในปีถัดไป (ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร, 2552 : 28)

2.1.3 การยุบกิจการเกี่ยวกับการทหารทั้งหมด การยึดครอง

ของสหรัฐอเมริกานำการปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลงมาสู่ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาต้องการที่จะดำเนินนโยบายในเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างญี่ปุ่นให้เป็นประเทศที่ไผ่สันติภาพ ซึ่งจะไม่ก่อภัยคุกคามอีกในอนาคต รวมถึงการที่ญี่ปุ่นต้องปลอดจากการมีทหาร สหรัฐอเมริกาเชื่อว่าประชาชนมีเสรีภาพจะไม่เลือกหนทางของการรุกรานทางทหาร ฉะนั้นหนทางที่แน่นอนที่สุดที่นำไปสู่การปลดทหาร (Demilitarization) โดยการทำให้ญี่ปุ่นเป็นประชาธิปไตย (Democratization) การทำให้ปลดทหารและการทำให้เป็นประชาธิปไตยจึงเป็นเป้าหมายสองประการที่เกี่ยวข้องกันในการยึดครองประเทศญี่ปุ่นของ SCAP นายพลแมคอาเธอร์ได้สรุปไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับมาตรการที่จะดำเนินการในการปฏิรูปญี่ปุ่น คือ

ทำลายอำนาจทางทหาร ลงโทษอาชญากรรมสงคราม สร้างโครงสร้างของรัฐบาลที่มาจากตัวแทนของประชาชน (representative government) จัดให้มีการเลือกตั้งอย่างเสรี ให้สตรีมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ปลดปล่อยนักโทษการเมือง ปลดปล่อยชาวนา ตั้งขบวนการผู้ใช้แรงงานเสรี (สหภาพแรงงาน) ส่งเสริมเศรษฐกิจเสรี ยกเลิกการกดขี่ของตำรวจ พัฒนาหนังสือพิมพ์ที่มีเสรีภาพและมีความรับผิดชอบ เปิดเสรีด้านการศึกษา กระจายอำนาจทางการเมือง แยกศาสนาจักรจากรัฐ (ไชยวัฒน์ คำชู : 33-34 ; อ้างใน Warren S. Hunsberger and Richard B" Finn, *Japan's Historical Record*, 1997 : 23)

การปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น ถือเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากปัญหอันเกิดจากกองทัพญี่ปุ่นที่อยู่ในเอเชียตะวันออกในขณะนั้น กองทัพสัมพันธมิตรได้ถูกส่งเข้าไปในญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก และได้ยึดครองดินแดนทั้งหมดกลับคืนมารวมทั้งดินแดนที่ยังไม่มีประเทศใดครอบครองอย่างแท้จริง ได้มีการยกหมู่เกาะคุริลตอนเหนือของเกาะฮอกไกโดให้แก่สหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกาได้โอकिनาวา กองทัพสัมพันธมิตรได้กวาดต้อนและส่งทหารกับพลเรือนญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกทั้งหมด รวมทั้งในมหาสมุทรแปซิฟิก จำนวน 6 ล้านกว่าคนกลับไปประเทศญี่ปุ่น ต่อมาได้มีการปลดกำลังทหารทั้งหมดในกองทัพบกและกองทัพเรือ เรือรบและอาวุธต่าง ๆ ถูกทำลายจนหมดสิ้น และมีการลงโทษนายทหารที่ทำทารุณกรรมในระหว่างสงคราม

การยุบและทำลายอำนาจทางทหารของญี่ปุ่นทั้งหมด ปิดโรงงานอุตสาหกรรมทางยุทธโศปกรณ์แล้วใช้โรงงานผลิตสิ่งของเป็นค่าปฏิกรรมสงคราม ในด้านการเมืองมีการปล่อยเกาหลี และได้หวั่นให้เป็นอิสระ ยุบองค์กรหรือสถาบันทั้งหลายที่มีลักษณะนิยมทางทหารและ

ชาตินิยม ปล่อยนักโทษการเมืองรวมทั้งพวกนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ออกจากที่คุมขัง ยุติความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและลัทธิชินโต ทำให้วิหารชินโตหลายแห่งต้องถูกปล่อยร้างเพราะขาดเงินสนับสนุน ทั้งยังยกเลิกกฎหมายทั้งหลายที่ควบคุมความคิดเห็นของประชาชนอีกด้วย

2.2 สมัยการปฏิรูปญี่ปุ่น (ค.ศ. 1948 – ค.ศ. 1952) ช่วงนี้เป็นช่วงหลังเปลี่ยนนโยบายปฏิรูปมาเป็นฟื้นฟูบูรณะญี่ปุ่นเพื่อให้เป็นป้อมปราการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในซีกโลกตะวันออกของสหรัฐอเมริกา

พร้อมๆ กับการลงโทษผู้ก่อสงครามทั้งหลาย คณะทำงานของผู้บัญชาการทหารสูงสุด ยังเริ่มงานชิ้นสำคัญอย่างยิ่ง นั่นคือการสร้างญี่ปุ่นใหม่ด้วยการปฏิรูปทั้งทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ให้เป็นประเทศประชาธิปไตยในสันติภาพ ซึ่งมีประเด็นสำคัญคือ การปฏิรูปทางการเมือง การปฏิรูปทางเศรษฐกิจ และการปฏิรูปทางสังคมและวัฒนธรรม

2.2.1 การปฏิรูปทางการเมือง

ในการบริหารที่สำคัญที่สุดของนายพลแมคอาเธอร์ในช่วงแรกของการยึดครองคือ การร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ เมื่อแมคอาเธอร์ไม่ต้องการยึดเย็ดรัฐธรรมนูญให้แก่คนญี่ปุ่น เขาจึงเร่งรัดนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นคือ นายชิเดฮาระ ให้แก้ไขรัฐธรรมนูญเมจิเสียใหม่ โดยให้มีพื้นฐานสังคมประชาธิปไตยที่มั่นคง ต้องการให้ระบุนานาจอของจักรพรรดิลงไว้ให้ชัดเจน ซึ่งเป็นเรื่องของทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ ต้องการยกเลิกข้อจำกัดในการป้องกันประเทศ ซึ่งค่อนข้างจะเป็นประเด็นในทางปฏิบัติได้มีการแต่งตั้ง ดร. มัคสึ โมโตะ โจจิ เป็นประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ แต่ดำเนินงานล่าช้ามากเพราะโต้เถียงกันเองและคอยฟังเสียงภายนอกด้วย จึงใช้เวลาถึง 3 เดือนด้วยกัน เมื่อเสนอร่างรัฐธรรมนูญต่อแมคอาเธอร์ แล้วปรากฏว่าแทบไม่แตกต่างเท่าใดนักกับรัฐธรรมนูญเมจิเดิม ทั้งนี้เพราะประธานคณะกรรมการนั้นเป็นพวกอนุรักษนิยมรุนแรง โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงฐานะองค์จักรพรรดิและสิทธิมนุษยชน ดูไม่แน่นอน ยืดหยุ่น ให้ผู้บริหารสามารถถ่วงประโยชน์และตีความได้ตามใจชอบ แมคอาเธอร์ซึ่งใจร้อนเพราะเหลือเวลาที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไปอีกเพียง 2 เดือนเท่านั้น ก็ได้ตั้งคณะทำงานร่างรัฐธรรมนูญของคณะยึดครองขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีผู้รับผิดชอบคือ พลเอกคอร์ทนีย์ วินเน็ต (General Courtney Whitnet) พันเอกชาร์ลส์ แอล. เคตส์ (Colonel Charles Kades) พันโทมิโล อี. โรเวลและผู้บัญชา อัลเฟรด อาร์. ฮัสซี ผู้รู้กฎหมายอย่างดี โดยที่แมคอาเธอร์ได้กำชับว่า “การร่างรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องคำนึงถึงหลักพื้นฐานคือ ดำรงสถาบันจักรพรรดิอยู่ต่อไป แต่ให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ญี่ปุ่นต้องไม่ก่อหรือเข้าสู่สงครามในอนาคต” ตามที่นายกรัฐมนตรีนาชิเด ฮาระ ได้แจ้งความจำนงค์ไว้แล้วต่อแมคอาเธอร์ และยกเลิกโครงสร้างระบบฟิวดัลทั้งหมด อีกทั้งพันเอกชาร์ลส์ แอล. เคตส์ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ โดยได้ตัดสินใจที่ว่า “รวมทั้งในการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ” ออก โดยกล่าวว่ามัน “ผิดความเป็นจริง” ที่

ชาติหนึ่งชาติใดจะปราศจากสิทธิในการป้องกันตนเอง ทั้งวินัยและแมคอาเธอร์ต่างเห็นพ้องต้องกันในประเด็นนี้ (Charles L. Kades, 1989: 215-247) ในที่สุดก็สำเร็จเรียบร้อยในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ อันเป็นวันเกิดของประธานาธิบดีลินคอล์น ผู้ให้กำเนิดลัทธิประชาธิปไตยแก่สหรัฐอเมริกา

พลเอกแมคอาเธอร์ เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญนี้ โดยแก้ไขอีกเล็กน้อย แล้วส่งผ่านไปให้รัฐบาลญี่ปุ่นพิจารณาอีกครั้งหนึ่งโดยกำชับให้ทุกคนทำความเข้าใจกับภาษาอังกฤษที่ใช้เขียนนั้นให้ถูกต้อง และถ้าไม่มีใครคัดค้านก็จะประกาศเป็นรัฐธรรมนูญให้ประชาชนทั่วไปรับทราบก่อนการเลือกตั้ง นับเป็นคำร้องแกมบังคับของแมคอาเธอร์ให้รัฐบาลญี่ปุ่นยอมลงมติผ่านร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว แน่หนอนที่ย่อมมีปฏิกิริยาในทางลบต่อร่างรัฐธรรมนูญนั้นในเมื่อคณะรัฐบาลญี่ปุ่นยังไม่มีประสบการณ์แบบประชาธิปไตยที่จะต้องกลายเป็นผู้รับใช้มวลชน แต่ภายใต้บรรยากาศความกดดันของคณะยึดครองทำให้พวกเขาต้องยอมรับโดยดุษฎี (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 292) ประเด็นสำคัญของรัฐธรรมนูญโชวะ หรือรัฐธรรมนูญสันติภาพที่นำไปสู่หลักประชาธิปไตยที่ต่างจากรัฐธรรมนูญเมอิจิ ซึ่งรัฐธรรมนูญเมอิจิถือว่าเป็นการปกครองแบบคณาธิปไตย อำนาจอธิปไตยเป็นขององค์จักรพรรดิ เพราะพระองค์ทรงสืบเชื้อสายมาจากองค์สุริยเทพี ผู้ทรงให้กำเนิดหมู่เกาะญี่ปุ่น สถาบันจักรพรรดิเป็นสถาบันศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ โดยมีผู้บริหารประเทศคือ กลุ่มเกนโร ผู้นำเกนโรได้ดำเนินนโยบายสร้างชาติใหม่จนนำไปสู่การเป็นมหาอำนาจ จนเป็นเหตุก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามมหาเอเชียบูรพา รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ จึงเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้นำข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญเมอิจิมาแก้ไข โดยมีประเด็นสำคัญที่ว่าด้วยอำนาจขององค์จักรพรรดิในมาตราที่ 1 ที่ได้กล่าวในข้างต้นแล้ว

ส่วนในอีกมาตราที่เป็นประเด็นทางการศึกษามาก คือ มาตรา 9 บอกไว้ว่า

ในการเทิดทูนความสงบสุขระหว่างชาติซึ่งมีรากฐานบนความยุติธรรม และเป็นระเบียบเรียบร้อย ประชาชนชาวญี่ปุ่น เลือกที่จะถือตลอดไปว่าสงครามเป็นสิทธิแห่งอธิปไตยของชาติ และสิ่งเพื่อใช้คุกคาม หรือใช้กำลังในการตกลงข้อพิพาทระหว่างประเทศ

เพื่อให้จะให้บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ในวรรคแรกจะไม่จัดให้มีกำลังทางบก ทางเรือ และทางอากาศ ตลอดจนพลังอื่นอันพึงก่อให้เกิดสงครามเลย และจะไม่รับรู้สิทธิของรัฐในการเข้าร่วมสงครามด้วย(ไชยวัฒน์ คำชู, 2549 : 523-524)

จากข้อความในรัฐธรรมนูญข้างต้นนั้น เป็นความพยายามของสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมากในการที่จะควบคุมญี่ปุ่น และเป็นสิ่งแรกที่สหรัฐอเมริกาดำเนินการในการยึดครองญี่ปุ่นโดยมีคำสั่งให้ยุบกองกำลังทหารญี่ปุ่นทั้งหมดภายในระยะเวลาอันสั้นก่อนสิ้นสุดปี ค.ศ. 1947 มีกองกำลังทหารและพลเรือนญี่ปุ่นจำนวนประมาณ 6 ล้านคนในต่างประเทศที่ถูกส่งกลับประเทศกำลังทหารที่หลบมาจากต่างประเทศกับที่ประจำอยู่ที่ภายในประเทศถูกปลดจากราชการทั้งหมด มีการยุบกระทรวงสงครามและกระทรวงทัพบเรือและความพยายามที่จะไม่ให้กองทัพญี่ปุ่นฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้อีก (ไชยวัฒน์ คำชู, 2549: 34)

สำหรับมาตรา 9 นี้ถือได้ว่าเป็นผลงานชิ้นเอกของแมคอาเธอร์และคณะ และยังเป็นที่ยืนชอบจนญี่ปุ่นถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของการเมืองญี่ปุ่นใหม่มาจนทุกวันนี้ เป็นที่กล่าวขวัญมากและบ้างกลายว่าเป็นหนามยอกอกคออเมริกันเองที่ไม่อาจผลักดันให้ญี่ปุ่นรับภาระทางทหารด้านซีกโลกตะวันออกได้ คนส่วนใหญ่คิดว่ามาตรา 9 ที่ห้ามญี่ปุ่นสะสมอาวุธหรือเข้าสู่สงครามในอนาคตนี้เป็นความคิดของพลเอกแมคอาเธอร์ แท้จริงแล้วพลเอกแมคอาเธอร์ได้อธิบายว่าเป็นความคิดของนายกรัฐมนตรีนายชิเดฮาระที่แสดงต่อพลเอกแมคอาเธอร์โดยเปิดเผยในวันที่ 24 มกราคม ค.ศ. 1946 เมื่อเขาเข้ามาหารือเรื่องร่างรัฐธรรมนูญกับพลเอกแมคอาเธอร์ด้วยตนเอง โดยเขาให้เหตุผลว่า เมื่อญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ยากจนไม่อาจลงทุนในกิจการทหารได้ไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง ประเทศญี่ปุ่นจะมุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น พลเอกแมคอาเธอร์ได้เห็นพ้องด้วยซึ่งทำให้นายชิเดฮาระซาบซึ้งใจมาก เขาลาจากพลเอกแมคอาเธอร์ด้วยคำพูดที่ทั้งท่ายว่า “โลกจะพากันหัวเราะและล้อเล่นเราในความคิดนึกที่ดูปฏิบัติไม่ได้ แต่อีกร้อยปีข้างหน้า เราจะเป็นหมอดูที่แม่นยำทีเดียว” (Lu, op. cit.: 202)

รัฐธรรมนูญโชวะได้ผ่านรัฐสภาในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1946 นับแต่นั้นไปอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนมีข้อจำกัดจรรยาบรรณอีกต่อไป รัฐสภาเป็นสถาบันทางการเมืองสูงสุดรัฐธรรมนูญให้สิทธิต่าง ๆ แก่ประชาชนตามที่มีในรัฐธรรมนูญอเมริกัน และยังรวมถึงสิทธิอื่น ๆ อีก เช่น สิทธิเท่าเทียมกันระหว่างบุรุษและสตรี สิทธิการต่อรองและรวมตัวกันของกรรมกร และสิทธิที่จะได้รับการศึกษาโดยเท่าเทียมกัน ระบบงานยุติธรรมเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารรัฐธรรมนูญใหม่จึงทำให้โครงสร้างทางการเมืองของญี่ปุ่นเปลี่ยนโฉมหน้าไป และเป็นผลให้ประเทศญี่ปุ่นมีเสถียรภาพทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตยที่มั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

นายพลแมคอาเธอร์เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นระเบียบใหม่ และชาวญี่ปุ่นที่ที่เข็ดขยาดสงครามหันไปหา “ประชาธิปไตย” ซึ่งชาวญี่ปุ่นเรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “เดโมะกุ راشิ” (Demokurashii) โดยยังไม่ทราบแน่ชัดว่าสาระของประชาธิปไตยนั้นคืออะไร อารมณ์ความรู้สึกของชาวญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางดังกล่าวได้ช่วยให้การปฏิรูปขนานใหญ่

ในประเทศญี่ปุ่นยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่นำโดยสหรัฐอเมริกาดำเนินไปได้โดยแทบจะไม่มี การต่อต้านอย่างรุนแรงจากชาวญี่ปุ่นเลย (ไชยวัฒน์ คำชู, 2549: 35)

เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนเมษายน ค.ศ. 1946 นายโยชิชิเกะ ชิเงรุ (Yoshida Shigeru) เขาได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรี เขาเป็นนักอนุรักษนิยม และมีนโยบายบริหาร ประเทศในช่วงแรกนี้คือ การสร้างความสามัคคี สร้างความสามัคคีที่ดี มีความพยายามที่จะทำให้ ญี่ปุ่นก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ ต่อต้านสงคราม เพราะสงครามทำให้ญี่ปุ่นพ่ายแพ้และมีลทิน ลักษณะที่ดีของเขาทำให้พลเอกแมคอาเธอร์ยกย่องและนับถือมาก ทำให้เขาบริหารประเทศไป ได้ด้วยดี ไม่ยอมก้มหัวให้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ สัมพันธมิตรโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาจึงศรัทธาตัว เขามาก (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 295) เขาได้เป็นนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นถึง 5 สมัย บริหาร ญ่ปุ่นอยู่เกือบ 7 ปี ซึ่งแนวคิดและการบริหารประเทศของนายโยชิชิเกะ ชิเงรุ ยังเป็นที่มาของการ บริหารประเทศของนายกรัฐมนตรีรุ่นต่อๆ มาจนปัจจุบัน มีชื่อเรียกที่คุ้นเคยกันว่า “ลัทธิโยชิชิเกะ” (Yoshida Doctrine) หรือ “ยุทธศาสตร์โยชิชิเกะ” (Yoshida Strategy) ประกอบด้วยหลักการที่ สำคัญสามประการ (ไชยวัฒน์ คำชู, 2549: 45-46) คือ

ประการแรก การฟื้นฟูทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น จะต้องเป็นจุดมุ่งหมายขั้นมูลฐานของ ประเทศ และเพื่อผลประโยชน์ของประเทศ ญี่ปุ่นจะเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ ดังที่โยชิชิเกะได้เขียนไว้ว่า

ในฐานะที่เป็นประเทศที่เป็นเกาะ ญี่ปุ่นไม่มีทางเลือกอื่นใด นอกจากจะประกอบ กิจการค้ากับต่างประเทศหากญี่ปุ่นปรารถนาที่จะดำรงประชากร จำนวน 90 ล้านคน เมื่อเป็นเช่นนี้หุ้นส่วนที่สำคัญของญี่ปุ่นควรจะเป็นสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ ซึ่งทั้ง สองประเทศได้มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับญี่ปุ่นทั้งในด้านการค้า และด้าน ประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นประเทศที่มีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและก้าวหน้าทาง เทคโนโลยี นี่หาใช่เป็นเรื่องยึดมั่น (dogma) หรือปรัชญาแต่อย่างใด และไม่จำเป็นว่า นำไปสู่ความสัมพันธ์แบบญี่ปุ่นเป็นเบี้ยล่าง หากแต่จะเป็นหนทางที่มีประสิทธิภาพที่ รวดเร็วที่สุด (จะว่าเป็นหนทางเดียวก็ได้) ในการส่งเสริมให้ญี่ปุ่นมีความรุ่งเรือง ต่อไป (ไชยวัฒน์ คำชู, 2549: 45-46 ; อ้างใน Mike M Mochizuki, *Japan's Search for Strategy : The Security Policy Debate in 1980s*: 6)

ประการที่สอง ญี่ปุ่นจะมีอาวุธและกองกำลังทหารขนาดเล็ก และ จะหลีกเลี่ยงการเข้าไปมีส่วนพัวพันในปัญหายุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ ทำที่ที่ระมัดระวังของ

ญี่ปุ่นเช่นนี้จะมีเพียงแต่ทำให้ญี่ปุ่นได้ทุ่มเทพลังทั้งหมดไปให้กับการพัฒนาอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่ยังคงช่วยเหลือเพียงไม่ให้เกิดความแตกแยกภายในประเทศ

ประการที่สาม ญี่ปุ่นจะพึ่งพาอาศัยสหรัฐอเมริกา ในการป้องกันประเทศโดยยินยอมให้ สหรัฐอเมริกา มาตั้งฐานทัพอากาศ เรือ และบกได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงในระยะยาวของญี่ปุ่น

อันเป็นแนวทางนโยบายด้านการต่างประเทศของญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มุ่งเน้นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ญี่ปุ่นโดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่เข้าไปพัวพันกับการขัดแย้งทางทหารและทางการเมืองระหว่างประเทศ และอาศัยสหรัฐอเมริกาเป็นเกราะรักษาความมั่นคงของประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็พัฒนากองกำลังป้องกันตนเองให้สามารถเสริมกองกำลังของสหรัฐอเมริกาในการป้องกันประเทศ (ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร, 2552 : 83) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหลักการของลัทธิโยชิเดะจะได้อำนวยประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาสู่ญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี แต่สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไประหว่างช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา ได้เริ่มส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่ออนาคตของนโยบายต่างประเทศและความมั่นคง ตลอดจนการป้องกันประเทศของญี่ปุ่นที่อยู่บนพื้นฐานของลัทธิโยชิเดะ

ในระหว่างการยึดครอง รัฐบาลญี่ปุ่นได้สถาปนาความสัมพันธ์กับโลกภายนอกไปด้วย ทำให้เป็นที่ยอมรับของประเทศต่างๆ อย่างเดิม ในปี ค.ศ. 1954 ญี่ปุ่นเริ่มทำความตกลงเรื่องค่าปฏิกรรมสงครามกับประเทศที่ญี่ปุ่นรุกราน ในปี ค.ศ. 1956 ได้มีการตกลงยุติความเป็นศัตรูกับสหภาพโซเวียต แม้ว่าการตกลงนี้จะไม่ใช่สัญญาสันติภาพทั้งหมดก็ตาม สหภาพโซเวียตก็ได้เลิกใช้สิทธิยับยั้งญี่ปุ่นในสหประชาชาติ ทำให้ญี่ปุ่นได้เข้าเป็นสมาชิกในที่สุด ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับเกาหลีและจีน เพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดที่ยังคงไม่ดีขึ้น จนกระทั่งปี ค.ศ. 1965 ความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้จึงเข้าขั้นปกติโดยญี่ปุ่นได้จ่ายเงินชดเชยเกาหลีใต้เป็นจำนวนมาก ในด้านความสัมพันธ์กับจีนอย่างเป็นทางการประสบความสำเร็จในปี ค.ศ. 1972 หลังจากสหรัฐอเมริกาก็ได้ปรับความสัมพันธ์กับจีนแล้ว

วิกฤตการณ์ทางการเมืองสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ครั้งใหญ่ที่สุดเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1960 ในปัญหาการแก้ไขสนธิสัญญาความมั่นคงที่ทำไว้กับสหรัฐอเมริกา เพราะญี่ปุ่นเริ่มมีฐานะมั่นคงและเป็นที่ยอมรับของนานาชาติมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดจลาจลและการเดินขบวนประท้วง แต่เหตุการณ์ได้สงบลงหลังจากการให้สัตยาบันสนธิสัญญาที่แก้ไขแล้ว ในช่วง 3-4 ปีต่อจากนั้น จัดเป็นเวลาที่มีความสงบทางการเมืองมากที่สุดในสมัยหลังสงคราม ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1969 สหรัฐอเมริกาได้ประกาศคืนเกาะโอกินาวาให้ญี่ปุ่น ซึ่งมีผลในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1972

2.2.2 การปฏิรูปทางเศรษฐกิจ

ความเสียหายจากสงครามทำให้มีการปรับตัวทางเศรษฐกิจอย่างมาก เนื่องจากเกือบทุกคนยากจนลง ในระหว่างการยึดครองได้มีการริบทรัพย์สินของคนมั่งมีที่ยังเหลืออยู่ รวมทั้งได้ยกเลิกบริษัทต่างๆ ในเครือไชบัทซึ (Zaibatsu) และตระกูลที่เป็นเจ้าของ นอกจากนี้ยังแยกบริษัทอุตสาหกรรมออกจากกัน แต่ต่อมาปรากฏว่าการผ่าตัดเศรษฐกิจเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองแทนที่จะเป็นผลดี กลับทำให้เศรษฐกิจทรุดหนักลง นโยบายดังกล่าวจึงถูกยกเลิกและหันมาฟื้นฟูอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นขึ้นมาใหม่ ในการปฏิรูปทางเศรษฐกิจสามารถแบ่งเป็น 2 ประการ ในการดำเนินการ คือ

2.2.2.1 การปฏิรูปที่ดิน การเช่าที่ดินมีสัดส่วนสูงมาก และเป็นปัญหาใหญ่ของญี่ปุ่น ตั้งแต่จวนจะสิ้นศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา คือร้อยละ 45 ของที่ดินทั้งหมด เพื่อปลดปล่อยชาวนาให้พ้นจากพันธนาการของเจ้าของที่ดิน หนี้สิน ภาษี และการเสียเปรียบด้านเศรษฐกิจ ตามรูปแบบฟิวคัลที่ปรากฏมาหลายร้อยปี ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจึงได้ออกคำสั่งในวันที่ 9 ธันวาคม ค.ศ. 1945 ให้รัฐบาลญี่ปุ่นวางแผนปฏิรูปที่ดินเสนอมาก่อนวันที่ 15 มีนาคม ค.ศ. 1946 การปฏิรูปที่ดินจึงเป็นงานชิ้นสำคัญและเป็นความสำเร็จชิ้นหนึ่งของการยึดครองญี่ปุ่น เจ้าของที่ดินที่ไม่ได้ใช้ที่ดินทำกิน (absentee landlordism) ถูกขจัดเกือบหมดสิ้น (ไชยวัฒน์ คำชู, 2549: 36) เห็นได้จากปี ค.ศ. 1960 ซึ่งเห็นได้ว่ามีชาวนาผู้เช่าที่ดินเพียงร้อยละ 2.9 เท่านั้น ผลสำเร็จของการปฏิรูปที่ดินในญี่ปุ่นมิใช่เป็นการมองการณ์ไกลของคณะยึดครองเท่านั้น แต่ยังมาจากความร่วมมือของชาวนา ตลอดจนรัฐบาลญี่ปุ่นผู้เห็นประโยชน์จากการปฏิรูปนี้ โดยเฉพาะในสมัยนายโยชิเดะ จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าพรรคอนุรักษนิยมจะได้คะแนนเสียงจากชาวนาในชนบทอย่างหนักแน่นตลอดเวลามาจนถึงปัจจุบันโดยที่รัฐได้ยึดหลักการปฏิรูปที่ดิน (Lu, op. cit.: 210) การปฏิรูปที่ดินโดยรัฐบาลพรรคอนุรักษนิยม มีดังนี้

1. รัฐบาลญี่ปุ่นจะกำจัดอุปสรรคทางเศรษฐกิจโดยคำนึงถึงหลักประชาธิปไตย ดังนั้นผู้ออกแรงงานทำงานก็ควรได้รับประโยชน์จากแรงงานของตน
2. ขายที่ดินในราคาถูกให้ชาวนา
3. ให้ผู้เช่าที่ดิน ซื้อที่ดินในอัตราที่ตนสามารถจะซื้อได้ โดยผ่อนชำระเป็นปี
4. คุ้มครองชาวนาด้วยกฎหมาย เช่น ให้เครดิตกู้ยืมเงินระยะยาวด้วยดอกเบี้ยต่ำ ประกันราคา ช่วยเหลือด้านเทคนิค และให้คำบอกเล่าอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ส่งเสริมสหกรณ์ชาวนา เพื่อให้ชาวนาได้ผลประโยชน์จากที่ดินของตนเองอย่างเป็นธรรม

โครงการปฏิรูปที่ดินดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างชนชั้นชาวนาขนาดใหญ่ที่มีทำกินอย่างอิสระ การดำเนินการเช่นนี้เป็นการทำลายชาวนาที่มีหัวรุนแรง (Agrarian radicalism) โดยที่ภายหลังต่อมาไม่นาน ชาวนาที่ได้รับผลของการปฏิรูปที่ดินนี้ได้กลายเป็นกลุ่มกดดันอนุรักษนิยมที่ให้การสนับสนุนพรรคเสรีประชาธิปไตย ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ครอบงำการเมืองญี่ปุ่นมาโดยเกือบตลอดยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

2.2.2.2 การแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สำหรับการโจมตีความ

ไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจนั้น ได้มีโครงการสำคัญๆ ของการที่จะทำลายการผูกขาดของยักษ์ใหญ่ไชนัทซี และธุรกิจทางการค้าที่สำคัญอื่นๆ โดยมีความเชื่อว่าพวกไชนัทซีนั่นเป็นผู้สนับสนุนให้มีการรุกรานขึ้นในทศวรรษ 1930 โครงการต่างๆ เน้นการแข่งขันโดยเสรีและไม่ศรัทธาต่อการใช้อำนาจผูกขาด ฉะนั้นนโยบายเศรษฐกิจจึงอยู่ในรูปของการทำลายไชนัทซีบริษัทต่างๆ ในเครือของไชนัทซีเป็นบริษัทที่ผิดกฎหมาย ไชนัทซีต้องขายหุ้นส่วนของตนให้คนทั่วไป และสมาชิกครอบครัวไชนัทซีก็ไม้อาจทำงานให้ห้างร้านของตนได้อีกต่อไป มาตรการเหล่านี้ทำให้โครงสร้างไชนัทซีต้องสลายตัวลง เกิดบริษัทใหญ่น้อยขึ้นมากมายที่ดำเนินกิจการการค้าของตนโดยอิสระภายใต้การคุ้มครองของคณะกรรมการฝ่ายกิจการการค้าที่เป็นธรรม (Fair Trade Commission) แม้ต่อมาฝ่ายยึดครองจะเปลี่ยนนโยบายมาเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจเพื่อให้ญี่ปุ่นเป็นด่านป้องกันคอมมิวนิสต์

ในระหว่างการยึดครองมีการออกกฎหมาย ซึ่งมีผลดีต่อกรรมกรตามเมืองต่างๆ มีการตั้งสหบาลกรรมกรเพื่อเป็นเครื่องต่อรองกับฝ่ายจัดการ และเริ่มมีการเคลื่อนไหวโดยผู้นำกรรมกรซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ทศวรรษ 1920 จนในที่สุดมีสมาชิกกว่า 12 ล้านคน สิ่งที่ทำให้สหรัฐอเมริกาประหลาดใจก็คือ ขบวนการกรรมกรในญี่ปุ่นมีความรุนแรงกว่าขบวนการกรรมกรในสหรัฐอเมริกา แต่การต่อรองเพื่อเรียกร้องค่าจ้างแรงงานขณะที่เศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามเกือบจะไม่ประสบผลสำเร็จ สหบาลกรรมกรหลายแห่งพยายามที่จะยึดอุตสาหกรรมเพื่อดำเนินการเอง นอกจากนี้ยังมีคนงานที่เป็นลูกจ้างรัฐบาลอีกเป็นจำนวนมาก เช่น คนงานรถไฟ และครูซึ่งรัฐบาลเป็นผู้กำหนดค่าจ้าง ซึ่งคนงานเหล่านี้ไม่มีส่วนในการจัดการ การต่อสู้โดยตรงทางการเมืองจึงมีความสำคัญมากต่อการต่อรองโดยสหบาล (เอ็ดวิน โอ ไรเซาเออร์, 2531: 102)

2.2.3 การปฏิรูปทางสังคมและวัฒนธรรม

การปฏิรูปทางสังคมและวัฒนธรรม ถือเป็นการปฏิรูปอีกประการที่ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อชาวญี่ปุ่น แต่การดำเนินการก็เป็นไปโดยปกติ เพื่อความสงบสุขและเรียบร้อยในสังคมญี่ปุ่น การปฏิรูปนี้เป็นการสร้างความเจริญให้เกิดขึ้น จากระบบอนุญโฆวะที่

ได้ให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น ในการปฏิรูปสังคมและวัฒนธรรมสามารถแบ่งการปฏิรูปทางด้านนี้เป็น 3 ประการ คือ

2.2.3.1 การปฏิรูปทางด้านสังคม ฐานะของสตรีญี่ปุ่น จากรัฐธรรมนูญโชวะ ทำให้สตรีญี่ปุ่นสามารถออกเสียงเลือกตั้งได้เป็นครั้งแรกในวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1946 มีจำนวนสตรีที่ออกเสียงเลือกตั้ง 13 ล้านคน มีผลต่อชีวิตในเมืองในรูปแบบใหม่เมื่อนักการเมืองต้องมึนโยบายเข้าหาเสียงกับสตรีและเด็กด้วย สตรีญี่ปุ่นยังสามารถทำความเข้าใจกับสถานภาพใหม่ของตนตามรัฐธรรมนูญ ได้เข้าทำงานในอาชีพต่างๆ ที่เคยทำได้มาก่อน อีก 5 ปีต่อมา ก็สามารถเป็นตำรวจหญิงกันประมาณ 2,000 คน เป็นสมาชิกสหภาพแรงงาน ได้ค่าจ้างและทำงานเท่าเทียมกับชาย รวมทั้งการศึกษา การสมรสและการหย่าร้าง

2.2.3.2 การปฏิรูปศาสนา การปฏิรูปทางศาสนานี้ทำโดยการยกเลิกศาสนาชินโตในฐานะศาสนาประจำชาติ ในสายตาของฝ่ายยึดครองศาสนาชินโตแห่งรัฐ (State Shinto) กลายเป็นเครื่องมือหนึ่งของการก่อกองครามรุกรานของญี่ปุ่น เพราะสามารถปลุกกระตุ้นให้คนมีความหลงชาติว่าญี่ปุ่นมีความสูงส่งและศักดิ์ศรีเหนือกว่าชนชาติอื่น เพราะเป็นลูกหลานของเทพเจ้า มีองค์จักรพรรดิที่ทรงเป็นเทพเจ้าปกครอง ทำให้คนญี่ปุ่นคิดว่าตนมีความชอบธรรมที่จะเข้าปกครองชนชาติเอเชียอื่นๆ

ดังนั้น ได้มีคำสั่งออกมายี่เจงฐานะของศาสนาชินโตใหม่ ความว่า

1. ห้ามทางการอุดหนุนศาสนาชินโตด้วยประการใดๆ
2. ห้ามใช้ศาสนาชินโตมาปลุกกระตุ้นประชาชนให้รุกรานผู้อื่น
3. ยกเลิกการสอนศาสนาชินโตในสถาบันการศึกษาต่างๆ ในการโฆษณาชวนเชื่อและล้างสมองนักเรียน
4. ไม่ใช้เงินงบประมาณของรัฐในพิธีกรรมของศาสนาชินโต
5. ห้ามการตีพิมพ์ จำหน่าย แจกจ่ายหนังสือเรื่องหลักพื้นฐานของโครงสร้างรัฐ (Kokutai no Hongi) และเลิกใช้คำว่า โลกทั้งหมดภายใต้หลังคาเดียวกัน (Kakko Ichiu) หรือคำเฉพาะต่างๆ ทางศาสนาชินโต ลัทธิทหารนิยมและลัทธิชาตินิยมรุนแรง
6. ห้ามใช้ศาสนาในทางการเมือง ทุกศาสนามีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย
7. ให้ยุติความเชื่อที่ว่า จักรพรรดิญี่ปุ่นมีความสูงส่งกว่าประเทศอื่นๆ

2.2.3.3 การปฏิรูปทางการศึกษา การศึกษาของชาวญี่ปุ่นแบบดั้งเดิม (การศึกษาสมัยเมจิ) เน้นไปในการศึกษาวิทยาการความรู้ทั้งจากลัทธิขงจื้อลัทธิชินโต และวิทยาการตะวันตก รัฐบาลเมจิเห็นประโยชน์ของการศึกษาว่าเป็นตัวที่จะช่วยเร่งในการพัฒนาประเทศทั้งเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมได้อย่างแน่นอน โดยมีการตั้ง

กระทรวงศึกษาธิการ หรือเรียกเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า “กาคุเซอิ (Gakusei)” ในปี ค.ศ. 1872 โดยมีเป้าหมายว่า “ทั้งแผ่นดินญี่ปุ่นไม่ว่าชนชั้นใด เพศใดก็ตาม จะไม่มีหมู่บ้านใดที่ปราศจากการศึกษา จะไม่มีบ้านใดที่สมาชิกของบ้านยังโง่เขลาอยู่” (เพ็ญศรี กาญจนมัย : 171) แผนการศึกษา กากุเซอิ ได้ยึดหลักเน้นความสามารถส่วนบุคคล หรือปัจเจกชนนิยม และประยุกต์ระบบการศึกษาของฝรั่งเศส (ในแง่ของการรวมศูนย์) สหรัฐอเมริกา (ในแง่การปฏิบัติ) เยอรมนี และดัตช์ (การอุดมศึกษาและการวิจัย) การศึกษาในสมัยเมจิจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางการเมือง การทหาร ตลอดจนความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สมตามเจตนารมณ์ของผู้นำเมจิที่ต้องการสร้างชาติหรือนโยบายชาตินิยมญี่ปุ่น

การปฏิรูปการศึกษาในช่วงการปฏิรูปญี่ปุ่นของอเมริกา เพื่อสนับสนุนหลักการรัฐธรรมนูญ ตำราการศึกษาต่างๆ ได้รับการปรับปรุงแก้ไขใหม่โดยเน้นสิทธิปัจเจกชนนิยมเป็นสำคัญ เปลี่ยนปรัชญาการศึกษาเดิมที่มุ่งผลิตชนชั้นนำของสังคมเป็นการฝึกให้คนหนุ่มสาวรู้จักคิดด้วยตนเองในฐานะสมาชิกของสังคมประชาธิปไตยแทนการฝึกอบรมดั้งเดิมที่ใช้การท่องจำ และปลูกฝังลัทธิชาตินิยม ขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปีเป็น 9 ปีปรับปรุงฐานะโรงเรียนต่างๆ ให้เสมอภาคกันเพื่อให้โอกาสเท่าๆ กันในการที่จะเข้าศึกษาในระดับสูงต่อไป หลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรีคือ ประถม 6 ปี – มัธยมต้น 3 ปี – มัธยมปลาย 3 ปี – มหาวิทยาลัย 4 ปี มีปัญหาอยู่บ้างที่การเพิ่มจำนวนมหาวิทยาลัยและจำนวนนักศึกษาทำให้มาตรฐานมหาวิทยาลัยต่ำลงแต่ก็นับว่าได้ขยายการศึกษาออกไปได้กว้างขวาง อบรมนักเรียนให้เป็นคนญี่ปุ่นรุ่นใหม่ที่สามารถพูดเปิดเผย มีพิธีรีตองน้อยลง มีอิสระและมีชีวิตชีวาขึ้น

ในเมื่อระบบการศึกษาแบบรวมศูนย์แบบเก่าสามารถเป็นการปลุกกระดมให้นักเรียนหลงชาติได้ง่าย การศึกษาแผนใหม่จึงใช้หลักการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นจัดการศึกษาโดยอิสระ มีหลักสูตรที่พัฒนานักเรียนทั้งใจและกายเปลี่ยนการเน้นระเบียบวินัยเข้มงวดมาเป็นการรู้จักใช้เสรีภาพ รู้จักการให้และการรับตามหลักประชาธิปไตย มีการเขียนตำราภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่ มุ่งให้นักเรียนช่วยเหลือชุมชนและท้องถิ่น ส่วนในระดับอุดมศึกษาก็ให้ความสำคัญกับการวิจัยค้นคว้าต่างๆ โดยเฉพาะด้านการอาชีพะศึกษาเทคโนโลยี ศิลปะและวิทยาศาสตร์

มีการปฏิรูปภาษา การใช้ตัวอักษรโรมันในการเรียนภาษาญี่ปุ่นที่เรียก “โรมาจิ” เพื่อให้ภาษาเขียนญี่ปุ่นง่ายขึ้น

นับว่าการศึกษาแผนใหม่สามารถสร้างญี่ปุ่นใหม่ให้เป็นชาติรักประชาธิปไตย รักศักดิ์ศรีของมนุษย์ รักสันติภาพ มีความยุติธรรม เคารพผู้อื่น รักเสรีภาพและมีความรับผิดชอบ และเป็นพลเมืองที่ดี ทำให้รูปสังคมของญี่ปุ่นใหม่โดยทั่วไปมีลักษณะที่แตกต่างไปจากสังคม

เดิมที่มีแบบแผนเข้มงวด และมีความแตกต่างกันในระดับชนชั้นต่างๆ ของสังคม (เพ็ญศรี กาญจนมัย, 2538: 299)

บทสรุป

การศึกษาสหรัฐอเมริกากับการปฏิรูปประเทศญี่ปุ่นในช่วงยึดครอง (ค.ศ. 1945-1952) : นโยบายและผลกระทบ โดยมีประเด็นในการศึกษาอยู่ 2 ช่วงคือ บทบาทของอเมริกันในการยึดครองญี่ปุ่น และการดำเนินการยึดครองญี่ปุ่น การดำเนินการยึดครองญี่ปุ่นเป็นการดำเนินนโยบายของสหรัฐอเมริกาในฐานะผู้ชนะสงคราม ภายใต้การนำของนายพลแมคอาเธอร์ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงแรกเป็นช่วงของการลงโทษอาชญากรรมสงคราม และการปฏิรูปที่นำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย ช่วงที่สองเป็นช่วงของการปฏิรูปญี่ปุ่นในด้านการเมือง อาทิ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หรือรัฐธรรมนูญโชวะ ด้านเศรษฐกิจ อาทิ การปฏิรูปที่ดินจากที่เคยเป็นของกลุ่มธุรกิจโชบัทซึ ให้เป็นของประชาชน ตลอดจนด้านสังคมและวัฒนธรรม อาทิ การให้สิทธิสตรีในสังคมมากขึ้น โดยมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง การปฏิรูปทางศาสนา ให้ประชาชนมีสิทธิในการนับถือศาสนา และยกเลิกลัทธิชินโตในฐานะศาสนาประจำชาติ และปฏิรูปทางด้านการศึกษาโดยประชาชนมีสิทธิในการศึกษา ยอมรับแนวคิดหรือวิทยาการใหม่ๆ จากโลกภายนอกอยู่เสมอ เป็นผลให้ประเทศญี่ปุ่นมีการพัฒนาทั้งทางด้านการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยที่มั่นคงในเอเชียตะวันออก มีระบบเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตและขยายตัวทางด้านการค้ากับนานาอารยประเทศ จนทำให้ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่มีรายได้เป็นอันดับต้นๆ ในเอเชีย

ทั้งสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นต่างมีผลประโยชน์ที่จะรักษาลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างกันนับตั้งแต่ญี่ปุ่นลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงซานฟรานซิสโก และทำสัญญาป้องกันประเทศกับสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1952 ความสัมพันธ์ทางการเมืองและความมั่นคงมีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาทุกคนต่างเข้าใจดีว่าผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญอย่างยิ่งของสหรัฐอเมริกาขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของญี่ปุ่น และนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นทุกคนต่างเห็นว่าการเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาคือเสาหลักของนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น

อนึ่งพัฒนาการของนโยบายต่างประเทศในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเห็นได้ว่าหลังจากที่ญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เน้นบทบาทด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญเป็นเวลากว่าทศวรรษ จนกระทั่งทำให้ญี่ปุ่นก้าวขึ้นมาเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอันดับต้นๆ ของโลก อีกทั้งญี่ปุ่นยังได้ขยายบทบาทด้านการเมืองและความมั่นคงมากขึ้นเป็นลำดับตาม

สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่หลังสงครามเวียดนาม และหลังสงครามเย็น

Reference

- ไชยวัฒน์ คำชู และ เขียน ธีระวิทย์. (2541). *ญี่ปุ่นในสังคมโลก*. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2549). *นโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น: ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดอร์, อาร์. พี. (2524). *กระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ทางการเมืองของญี่ปุ่น*. แปลโดย ไพฑูรย์ สินสารัตน์. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- เพ็ญศรี กาญจน์มัย. (2538). *ญี่ปุ่นสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ : เนติกุลการพิมพ์.
- ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร. (2552). *ลัทธิโยชิตะกับการพัฒนาประเทศญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง*. พิษณุโลก : สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมร นิตินันท์ประกาศ. (2553). *ประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1865-1945 : ยุคสงครามกลางเมือง-สงครามโลกครั้งที่ 2*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรางค์ศรี ดันเสียงสม. (2540). *อำนาจและเป้าหมายของญี่ปุ่นในโลกสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรพินท์ ปานนาค. (2546). *ประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกา 2*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2548). *Japanization*. กรุงเทพฯ : openbooks.
- เอ็ดวิน โอไรเซาเออร์. (2531). *ญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- Charles L. Kades. (1989). *The American Role in Revising Japan's Imperial Constitution*. Political Science Quarterly.
- Duus, Peter. (1976). *The Rise of Modern Japan*. Boston : Houghton Mifflin.
- Fukutake Tadashi. บุญยง ชื่นสุวิมล แปล. (2538). *โครงสร้างสังคมญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- Lu, David Jhon. (1974). *Sources of Japanese History*. 2 Vols. New York : McGraw Hill.
- Story, Richard. (1968). *A History of Modern Japan*. Great Britain : Nicholls.